

Odstupanja od gramatičke norme u višim razredima osnovnih škola u Dubrovniku

Bender, Glorija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:129434>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-30**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti

Glorija Bender

**ODSTUPANJA OD GRAMATIČKE NORME U VIŠIM RAZREDIMA
OSNOVNIH ŠKOLA U DUBROVNIKU**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, kolovoz 2023.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti

Ak. god. 2022./2023.

**ODSTUPANJA OD GRAMATIČKE NORME U VIŠIM RAZREDIMA
OSNOVNIH ŠKOLA U DUBROVNIKU**

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS bodova

Glorija Bender

Zagreb, 30. kolovoza 2023.

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Marko Alerić

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ovim izjavljujem da je **diplomski rad** pod naslovom **Odstupanja od gramatičke norme u višim razredima osnovnih škola u Dubrovniku** rezultat mog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na literaturu prikazanu u radu. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Glorija Bender

Zagreb, 2023

Sadržaj

1. Uvod	1
2. O govoru istraživanog područja	2
2.1. O istraživanom području	2
2.2. O govoru istraživanog područja	2
2.2.1. Fonologija.....	2
2.2.2. Morfologija.....	5
2.2.3. Imenice.....	5
2.2.4. Zamjenice	7
2.2.5. Pridjevi	8
2.2.6. Brojevi	8
2.2.7. Glagoli	9
2.2.8. Prilozi i prijedlozi	9
3. Imanentna i normativna gramatika	10
4. Jezični osjećaj	11
5. Gramatička norma	12
5.1. Razlozi odstupanja od normativne gramatike	12
5.2. Odstupanja od gramatičke norme	13
6. Svrha nastave hrvatskoga jezika	14
7. Kurikulum nastave Hrvatskoga jezika	15
7.1. Odgojno-obrazovni ishodi, sadržaji i razine usvojenosti od petog do osmog razreda iz područja Hrvatski jezik i komunikacija	16
8. Odstupanje od gramatičke norme u višim razredima osnovnih škola u Dubrovniku	18
8.1. Svrha istraživanja	18
8.2. Pretpostavke i korpus istraživanja	18
9. Rezultati istraživanja	21
9.1. Analiza odstupanja učenika sedmog razreda Osnovne škole Mokošica.....	21
9.2. Analiza odstupanja učenika osmog razreda Osnovne škole Mokošica.....	24
9.3. Analiza odstupanja učenika sedmog razreda Osnovne škole Slano	25
9.4. Analiza odstupanja učenika osmoga razreda Osnovne škole Slano	27
10. Analiza drugog dijela upitnika.....	29
10.1. Analiza drugog dijela upitnika učenika sedmog razreda Osnovne škole Mokošica.....	30
10.2. Analiza drugog dijela upitnika učenika osmog razreda Osnovne škole Mokošica.....	31
10.3. Analiza drugog dijela upitnika učenika sedmog razreda Osnovne škole Slano	32
10.4. Analiza drugog dijela upitnika učenika osmog razreda Osnovne škole Slano	33
11. Analiza trećeg dijela upitnika	33

11.1. Analiza trećeg dijela upitnika učenika Osnovne škole Mokošica.....	34
11.2. Analiza trećeg dijela upitnika učenika Osnovne škole Slano	34
12. Usporedba rezultata učenika Osnovne škole Mokošica i učenika Osnovne škole Slano.....	34
13. Zaključak.....	37
14. Literatura:	38
15. Sažetak	40
15. 1. Summary	40
16. Prilozi.....	41
16.1. Prilog upitnika	41

1. Uvod

Kako bi učenici što bolje usvojili gramatičku normu standardnog hrvatskog jezika, važno je da znaju sličnosti i razlike između, vlastitog, organskog i standardnog idioma. Veliku ulogu tu ima školski sustav i nastava Hrvatskog jezika koja potiče učenje, razgovor, čitanje i pisanje na standardnom idiomu te sprema učenike da budu aktivni članovi društva koji će svoje misli i osjećaje moći izraziti bez poteškoće. Upravo zato je važno provoditi istraživanja koja nam pomažu otkriti gdje, zašto i u kojoj mjeri učenici odstupaju od gramatičke norme.

U ovom diplomskom radu prikazat će se rezultati istraživanja odstupanja od norme koje je provedeno u dvjema dubrovačkim školama, gradskoj i prigradskoj. S obzirom na to da se polazi od pretpostavke da će učenici odstupati od norme u skladu sa svojim organskim idiomom, na samom početku opisat će se govor dubrovačkog područja. U središnjem dijelu rada iznijet će se rezultati analize te će se prikazati u kojoj mjeri učenici odstupaju od norme i koji su im zadaci najzahtjevniji. Na temelju toga, i na temelju usporedbe gradske i prigradske škole, doći će se do zaključka gdje učenici dubrovačkih škola odstupaju i u kojoj mjeri organski idiom utječe na ovladavanje standardnim idiomom.

2. O govoru istraživanog područja¹

2.1. O istraživanom području

U ovom radu, kao što je i najavljeno, provedeno je istraživanje o odstupanju od gramatičke norme u prigradskoj školi koja se nalazi u Slanomu te u gradskoj školi koja se nalazi u Mokošici. Za razliku od Mokošice koja je u sastavu Grada Dubrovnika, Slano je naselje u Dubrovačkom primorju. Mokošica, zajedno s Novim naseljem Mokošica, broji skoro 8000 stanovnika, koje, uz starije stanovništvo, većinom čine djeca, mladi ljudi i ljudi srednje dobi. Vrtiće i školu koja se nalazi u Mokošici pohađaju djeca od Osojnika do Komolca.

Uz Slano, Dubrovačko primorje čine i druga naselja poput Trnova, Majkova, Mravnice, Lisca, Podgore, Dola, Banića, Imotice, Točionika, Čepikuća, Ošljega, Kručice, Podimoći, Smokvljana, Stupa, Topola, Štedrice, Trnovice i Visočana. Većina stanovnika koja u Slanome obitava pretežito je srednje i starije životne dobi. „Iako Slano ima vrtić i osnovnu školu, koju pohađaju i djeca iz okolice, većina mladih ljudi svoje osnovno obrazovanje završava u gradu Dubrovniku gdje stječe ili akademsko obrazovanje ili pronalazi radno mjesto ili odlazi u druge gradove. S obzirom na to da nakon odlaska iz Slanoga i zapošljavanja u gradu Dubrovniku ili drugim gradovima počinju graditi vlastiti život, većina ljudi ostaje živjeti na tim područjima i ne vraćaju se u svoj rodni kraj” (Bender 2021:4).

2.2. O govoru istraživanog područja

2.2.1. Fonologija

Oba područja, pa tako i cijelo dubrovačko područje, pripadaju štokavskom narječju te istočnohercegovačko-krajiškom dijalektu. Josip Lisac tvrdi da „Štokavskim narječjem govori se približno u polovini naselja u Hrvatskoj, također u cijeloj Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, pa i u Srbiji izvan njezinoga jugoistočnoga prostiranja... pa i na drugim područjima: u Italiji

¹ Za prvi dio diplomskog rada u kojem se opisuje govor Slanoga i govor Mokošice iskorišten je završni rad, autorice ovog diplomskog rada, koji nosi naslov *Govor Slanoga*. Rad je obranjen u rujnu 2021. godine te nije objavljen kao znanstveni rad već se nalazi na akademskom repozitoriju Sveučilišta u Zadru i pristup je omogućen samo korisnicima matične ustanove. Rad je naveden u popisu literature.

(Molise), u Austriji (Vlahija u Gradišću), u Madžarskoj (cio niz naselja), u Rumunjskoj (Rekaš) i drugdje po svijetu“ (Lisac 2003: 15).²

To podrazumijeva uporabu upitno-odnosne zamjenice *što* koja je jedna od osnovnih značajki prema kojima kategoriziramo štokavsko narječje (Bender, 2021). Uz to, ispitivano područje, pripada ijekavskom tipu govora.

Ijekavski tip govora prepoznajemo u primjerima poput: *lijêp, dònijēla, ùlijēvām* itd (Bender 2021: 7). U govoru dubrovačkog područja zanimljiv je i ijekavski refleks u zanjekanom obliku pomoćnoga glagola *biti* koji glasi: *nijésan, nijésu, nijéste* (Bender 2021: 7). Morfološki ikavizmi pronalaze se najčešće u glagolskom pridjevu radnom (najčešće u ženskom rodu) te se bilježe u primjerima poput: *vòlila, vídila, živilo, preživila* (Halilović, 1996). Morfološki ikavizmi prisutni su i u priložima: *dòli, dòlika, gòri, gòrika*.³ Kontrakcije vokala u glagolima muškoga roda u ovom području su česte i glase: *dòšō, pòšō, bròjō, rèkō, pòslō* (Bender 2021: 9).

Kada se nalazi na početnoj poziciji u riječi, za razliku od medijalne, fonem *h* se često gubi pa se pronalaze primjeri poput *òcete, ili àjde*. Na početku riječi skupina *hv* često prelazi u *f* pa se tako bilježe primjeri *fala* i *ùfatiō* (Bender 2021: 10). Često se navodi i prijelaz *ž* u *r*, posebno u primjeru *mòre* (Lisac, 2003). Isto tako, Lisac spominje i često izostavljanje suglasnika *f* u primjerima poput *vèner* i *kùvar* (Lisac 2003: 100).

Kada je riječ o gubljenju fonema, pronalaze se i primjeri u kojima se glas *i* gubi na inicijalnoj poziciji kao što se događa u primjeru poput *'nèkcija* te na kraju riječi kao što se bilježi u primjerima *àl' dōbro je, jèl' tào* te u primjeru *i mèn' se čini* (Bender, 2021). Bilježi se i ispadanje glasa *o* u inicijalnoj poziciji u primjeru riječi *ovakva* koji zna glasiti *'vāka* (Bender 2021: 10).

Sekundarno *j* često se javlja u muškom rodu glagolskog pridjeva radnog: *vídijo, ùdrijo, zàpāntijo, živijo* itd (Bender 2021: 10). Kada je riječ o delateralizaciji, često se javlja u govoru

² Lisac naglašava da se na dubrovačkom području govorilo „posebnim štokavskim dijalektom i prije nego što je u gradu Dubrovniku u 15. stoljeću ugašen dalmatski jezik (Lisac 2003: 106)“. Također, vodile su se rasprave o Dubrovniku „kao o čakavskom i ikavskom gradu“, ali tvrdi da su dubrovački čakavizmi „prirodni rezultat izoglasa s čakavskim susjedima“ te da tu nema „posebnih čakavizama kakvih ne bi bilo drugdje u zapadnoštokavskim govorima zemljopisno bliskima čakavskim idiomima (Lisac 2003: 106)“.

³ Ova pojava češće se može primijetiti u Slanom nego u Mokošici, upravo zato što su stanovnici Slanoga više očuvali dubrovački govor, dok se u Mokošici, kao i u cijelu Gradu Dubrovniku, osjeti veći utjecaj standardnog jezika.

Tako su na području Slanoga sačuvani i primjeri rotacizma riječima *òndār* i *jèrbo* (Bender, 2021).

starijeg stanovništva slanskoga područja i to u riječima poput *vòjela, ùja, čèjād* (Bender, 2021: 10).

Ono što je važno spomenuti su svakako sonant *m* i sonant *n*. Iznimno su česti primjeri u kojima sonant *m*, na kraju riječi, prelazi u sonant *n*, za razliku od rjeđih primjera u kojima sonant *m* prelazi u sonant *n* kada se nalazi u sredini riječi. Kako će riječ glasiti ovisi o odabiru govornika, pa se javljaju primjeri u kojima je sonant *m* češće očuvan na kraju riječi (*sèdam, ònijēm, òvijēm, ìmām, vòlīm, ùčinīm, sùbotōm*) (Bender 2021: 11). Iako i ovi primjeri, ponovno, ovisno o odabiru govornika, mogu imati umjesto sonanta *m*, sonant *n* na kraju riječi. Kada sonant *m* prelazi u sonant *n* na kraju riječi, riječi glase: *znân, nè vidīn, nēman, mīslīn* (Bender 2021: 11). Kada se nalazi u sredini riječi, sonant *m* rjeđe prelazi u sonant *n*. No, svejedno se može pronaći i često se bilježi u primjeru glagola 'zapamtiti' koji se pojavljuje u obliku: *zàpāntīm, zàpāntila* (Bender 2021: 11). Također, pronalazi se i sekundarno *n* u primjerima kao što su: *màloprijēn, òdòvlēn* (Bender 2021: 11).

Na ovom području pronalaze se i primjeri najnovije jotacije. Najnovija jotacija, prema Haliloviću, obuhvaća suglasnike *l, n, d, t, s, z, c*, ali on tvrdi da nisu svi suglasnici obuhvaćeni u istoj mjeri te da se najčešće jotiraju grupe *tě, dě, sě, cě, zě* (Halilović 1996: 124). Primjeri na ovom području većinom se pronalaze u jotacijama grupa *dě, tě*, u primjerima poput: *nìđe, pòćerali, đèd, đè*.⁴

U glagolima *istjerati* i *htjeti* (u govoru starijeg stanovništva) bilježi se glas *ś* koji uzrokuje da ti glagoli glase *ìśćerati* i *śćèti* (Bender 2021: 11). Također, Josip Lisac iznosi i sljedeće primjere koje veže uz ovu pojavu: *izjesti, klâśje* (Lisac 2003: 100).

Uz ispadanje samoglasnika pronalaze se i primjeri ispadanja suglasnika. Jedan od najčešćih primjera zasigurno je ispadanje suglasnika *k* u inicijalnoj poziciji kao što je slučaj s riječi *kíci* (Bender, 2021). Nakon gubljenja spomenutog suglasnika dobivamo oblike riječi kao što su *ćêr, ćèri* (Bender 2021: 12).

Uz suglasnik *k* pronalaze se i primjeri ispadanja suglasnika *d* kao što je slučaj s riječima *vìʽš, jèan, pànē* (Bender 2021: 12).

⁴ Kod starijeg stanovništva najnovija jotacija pronalazi se i primjerima poput: *vìđela, nèđejōm, pripòvidela ' isripovidjela', sam hòćèla, sam ćèla, dòćerāj, đèvōjka* (Bender 2021: 17).

Osim spomenuta dva suglasnika, bilježi se i ispadanje suglasnika *t* koje se često gubi u primjerima s brojevima: *osamdèsē i šēs, trēs* (Bender 2021: 12). Gubljenje suglasnika *t* na kraju riječi pronalazi se i u primjeru *jedànpū* (Bender 2021: 12).

Iznimno česta pojava na cijelom dubrovačkom području jest ispadanje glasova na kraju riječi kada je riječ o infinitivnim oblicima, posebno onim infinitivima s nastavkom *-ti*. U tim slučajevima može se dogoditi da se gubi završno *-ti* na kraju riječi ili samo finalno *i*. Takav slučaj pronalazimo u sljedećim primjerima: *vòdi* 'voditi', *màñē jēs, pòčē, počàstit, stât, pjèva, zàbavi, pročitat* itd (Bender 2021: 12).

Kada je riječ o prozodiji, dubrovačko područje ima četveronaglasni sustav. Unutar četveronaglasnog sustava razlikuju se dva silazna naglasna (*vřt, dān*) te dva uzlazna naglasna (*òžica, rúka*) (Bender 2021: 12). Uz to, česta pojava jest i čuvanje zanaglasnih duljina: *ponèdjělnĭk, đèvojākā* (G mn. 'djevojka'), *imádū, fěrmājā* (G mn.) (Bender 2021: 12). Orsat Ligorio piše o dubrovačkoj fonetici te u svom radu *Fonemika dubrovačkoga govora* donosi primjere zanaglasnih duljina poput *šākā* (G mn), *zórē* (G jd.), *zalā* (G mn.) (Ligorio 2010: 42). Zanaglasne duljine spominje i Lisac te tvrdi da „duljine iza akcenta uglavnom se ne skraćuju, pa se javlja i više duljina u tom položaju, npr. *bājāmā* (G mn.)” (Lisac 2003: 101). Također, kada govori o akcentu na dubrovačkom području, Lisac spominje „silazne akcente izvan inicijalnoga sloga, ... tzv. kanovački akcent i ... skraćivanje nakonaglasnih duljina“ (Lisac 2003: 108). Kanovačko duljenje bilježi se u okolici Dubrovnika, te bi u ovom slučaju ovo obilježje vrijedilo više za područje Slanoga nego Mokošice, npr.: *césta, djéca, ótok, zémja, na ízvoru* itd (Lisac 2003: 109).

2.2.2. Morfologija

2.2.3. Imenice

Imenice, kao riječi koje imenuju bića, stvari i pojave, posjeduju gramatičke kategorije roda, broja i padeža. Kada je riječ o kategoriji roda razlikujemo tri roda: muški, ženski i srednji rod, a kada je riječ o broju, razlikuje se jednina i množina. U hrvatskom jeziku pronalazimo sedam padeža po kojima se imenice dekliniraju.

Imenicama a-vrste smatraju se imenice muškog i srednjeg roda koje u genitivu imaju nastavak *-a*, dok se u nominativu javlja nulti morfem (kod imenica muškog roda) te nastavak *-o* i *-e* (kod imenica srednjeg roda). Takav slučaj pronalazi se u primjerima imenica muškog roda jednine poput *kāmēn-Ø, lümēn-Ø, kòrijēn-Ø* koji u genitivu glase *kāmen-a, lümēn-a, kòrijēn-a* (Bender 2021: 13). Isto vrijedi i za imenice srednjeg roda jednine kao što su *sūnce*,

něbo, púhalo (Bender 2021: 13). Treba napomenuti da Josip Lisac tvrdi kako se „hipokoristici kao *Péro* na sjeverozapadu dekliniraju kao imenice ženskoga roda na -a”, što bi značilo da u genitivu jednine ima oblik *Pérē*, dok “na jugoistoku bi bilo *Péro – Péra – Péru*”(Lisac 2003: 102). Na području koje je ispitivano za potrebe diplomskog rada vrijedi drugi spomenuti oblik, *Péro – Péra*.

Nastavci *-om/-em* pronalaze se u instrumentalu jednine imenica muškoga roda. Nastavak *-em* javlja se nakon palatala kao u primjerima *múžem, nóžem* te u primjeru *pútem*, dok se nastavak *-om* javlja nakon nepalatala: *gòspārom* (Bender 2021: 14).

Kod nominativa množine imenica muškog roda primjećuje se da se najčešće koristi kratka množina pa se tako pronalaze primjeri: *kāmēni, vūci, pjāti* 'tanjuri' (Bender 2021: 14).⁵ Primjeri imenica koje pronalazimo na ispitivanom području kod kojih kratka dužina ne dolazi: *vòlovi, kùkovi, stričevi, zèčevi* (Bender 2021: 14).

Kada je riječ o genitivu množine imenica muškog roda, najčešće se javlja nastavak *-a*: *òblākā, mlādīcā, krājēvā* (Bender 2021: 14). Imenica *gost-Ø* javlja se u dva oblika. Prvi oblika je nastavak *-a*, pa bi genitiv množine te imenice zvučao *gost-a*, dok je drugi nastavak ipak onaj koji se pojavljuje češće, nastavak *-iju*: *gòstijū* (Bender 2021: 14).

Imenicama e-vrste smatraju se imenice ženskog roda, te neke imenice muškog roda, u kojima se javlja nastavak *-a* u nominativu jednine. Primjeri e-vrste imenica su imenice poput: *nòga, rúka, kràva, žèna, nārānča*, a u genitivu jednine pronalazi se nastavak *-e*: *žènē, krävē* (Bender 2021: 14).⁶ U akuzativu jednine redovito se bilježi nastavak *-u* pa bi primjeri glasili: *žènu, nèvjestu, krävū* (Bender 2021: 14).

Važno je naglasiti da Lisac tvrdi da se sinkretizam javlja u D, L i I imenica ženskog roda na *-a* (Lisac 2003: 102). Stoga, sinkretizam imenica ženskoga roda javlja se s nastavkom *-ama* u dativu, lokativu i instrumentalu množine: *đèvōjkama, óvcama, rùkama, gācama* 'hlačama' (Bender 2021: 14).⁷

⁵ Primjeri kratke dužine poput *vřti* (množina imenice *vřtovi*) i *štápi* karakteristični u za područje Slanoga, dok se na području Mokošice koristi duži množinski oblik (Bender, 2021).

Iako se, poput imenice *vrt*, imenica *štap* pojavljuje i u duljem obliku *štàpovi*, kratka dužina se češće koristi (Bender, 2021).

Lisac navodi još i primjere poput *klìni, dlàni, plùgi* te *čàgji* (Lisac 2003: 102).

⁶ Na području Slanoga javljaju se i oblici *sèkrva* 'svekrva', *krijéšva* 'trešnja' (Bender, 2021).

⁷ Osim u ženskom rodu, sinkretizam D, L i I javlja se i u muškom rodu s nastavkom *-ima*.

Imenicama i-vrste smatraju se imenice koje u genitivu jednine imaju nastavak *-i*, npr. ženski rod jednine imenice *kći* koja glasi *čèri* 'kćeri' (Bender 2021: 14).⁸

Tu se, također, ubrajaju i imenice kojima se u genitivu množine između osnove i nastavka, u sklonidbi, nadodaje *-j*. Uz već spomenut primjer s imenicom *gost*, pronalaze se i ostali primjeri imenica srednjeg i muškog roda genitiva množine: 'prsti' *prstijū*, 'nokti' *nòktijū*, 'oči' *òčijū* (Bender 2021: 14).

2.2.4. Zamjenice

Područje Dubrovnika, kao što je već i spomenuto, pripada štokavskom narječju, pa se i očekuje da će upitno-odnosna zamjenica za živo glasiti 'tko', na ovom području često se javlja i oblik *kò*, dok će upitno-odnosna zamjenica za neživo glasiti 'što' (Bender, 2021). Tu se ubrajaju i primjeri poput *něko* 'netko', *iko* 'itko' (Bender 2021: 15). Kada je riječ o upitnim oblicima *komu/s kim/s čim*, na području Slanoga, bilježe se primjeri *kòme/s ikijēm/s ičijēm*, dok se na području Mokošice javljaju standardizirani oblici riječi (Bender 2021: 15).

Osobne zamjenice, na cijelom dubrovačkom području, imaju oblik kao i u standardnom hrvatskom jeziku i glase: *jâ, tî, òn/òna/òno, mî, vî, òni/òne/òna* (Bender 2021: 15). U akuzativu pronalazimo oblike muškoga roda *ńěga* i *ń* te oblike ženskoga roda *ńû* i *jě* (Bender 2021: 15).

U genitivu se javljaju oblici poput *měne, těbe, sěbe*, a u instrumentalu se javljaju oblici *sà mnōm* i *s tòbōm*.

U dativu muškog roda javlja se zamjenica *ńemu*, dok se kod starijih govornika slanskog područja zna pojaviti oblik *jemu* (Bender 2021: 15).⁹ Isto vrijedi i za ženski rod, pa tako, na spomenutom području, zamjenica ženskoga roda u dativu glasi *jôm/jôn* (Bender 2021: 15).

Kada je riječ o posvojnim zamjenicama, u nominativu jednine javljaju se standardni oblici poput *moj* i *tvoj*, dok u instrumentalnu, posebno kod starijih govornika, na području Slanoga pronalazimo oblike *mòijēm* i *tvòijēm* (Bender 2021: 15).¹⁰

Pokazna zamjenica *ovaj* dolazi u oblicima 'ovi' kod starijih govornika dubrovačkog, slanskog, područja (Bender 2021: 15). Oblik *ònijēm* javlja se uz pokaznu zamjenicu 'onaj'

⁸ Zanimljivo je što se na slanskom području u instrumentalu jednine ženskoga roda imenice *kći* (*ći*) pojavljuje nastavak *-om*, pa se javlja primjer: *išli bi s čèrom* (Bender, 2021).

⁹ Na području Mokošice javlja se standardni oblik riječi.

¹⁰ Na području Mokošice javlja se, ponovno, standardni oblik.

(Bender, 2021). Uz standardne oblike riječi *taj, takav, ovakav, onakav* pronalaze se i sljedeći primjeri: *tâj/ti, tàkāv/tàkī/tàkijēn, ovàkāv/ovàkī, onàkāv/onàkī* (Bender, 2021: 15). Potvrde za genitiv, akuzativ te dativ i lokativ pokaznih zamjenica pronalazimo u oblicima: *tèga, tèmu, òvegā, òvemu, ònega, ònemu* (Bender 2021: 15).

Primjeri *òvemu* i *nèkomu* češće se javljaju kod mlađih govornika, dok kod starijih govornika pronalazimo oblike: *nàšijēm, òvijēm, mòijēm, ònijēm* (Bender 2021: 16).

Na području Slanoga javljaju se i zamjenice s naveskom pa bi zamjenice 'nas/vas' glasile *nàske* i *vàske* (Bender 2021: 16).

2.2.5. Pridjevi

U akuzativu i genitivu pridjeva pronalaze se nastavci *-oga* ili *-ega*, što potvrđuju primjeri: *Bòžijēga, pòkōjñēga* (Bender 2021: 16).

Pokretni vokale *a, e, u* javljaju se u primjerima akuzativa, genitiva, dativa i lokativa u riječima kao što su: *mlâdōga, stârōga, òvēmu, tvôme, nìkomu, svàkomu, ù Slānōmu* (Bender 2021: 16).

Posvojni pridjev muškog roda bilježi nastavak *-ov*: *Stijérov, Márov, Vláhov*, dok se kod posvojnih imenica ženskog roda javlja nastavak *-in*: *Màrin, Kàtin, Anamàrijīn, Božénin* (Bender 2021: 16). Kada je riječ o trpnim pridjevima Lisac navodi da se javljaju u oblicima na *-at*: *privezat, zakopat* (Lisac 2003: 103).

Komparacija pridjeva na ovom području zvuči kao u standardnom jeziku: *gòri, bòļē, nâjboje* (Bender 2021: 16). Uz te primjere, Josip Lisac navodi i sljedeće komparative: *duļi, kašne* (Lisac 2003: 103).

2.2.6. Brojevi

Kada je riječ o brojevima, na ispitivanom području, ne pronalaze se odstupanja od standardnog jezika. Primjećuje se, jedino, ispadanje određenih suglasnika pri izgovoru pa tako se javljaju primjeri: *osamdèsē i šēs, pê – šēs* 'pet – šest', *devèdesē pētē* 'devedeset pete', *sedamdèsē, dvádes i pê* (Bender 2021: 17).

Broj 'jedan' u dativu, kod starijih stanovnika slanskoga područja, glasi *jènōmu* 'jednomu' te se može pojaviti i u nominativu, npr. *jèan* (Bender 2021: 17).

„Najčešći nastavak za brojeve je *-ero: sèdmero ih je bilo*” (Bender 2021: 17).

2.2.7. Glagoli

„Infinitivni oblici glagola, kako je već spomenuto i prije, često ostaju bez nastavka *-i* ili *-ti*, iako se pronalaze i primjeri gdje infinitiv nije okrnjen: *spàti, hòditi, stàti*” (Bender, 2021: 17). Nastavak se gubi u primjerima poput: *jès, ùzèst, pòčē govòri, pjèva, počàstít* (Bender 2021: 17).

Glagoli *imati* i *dati* kod starijih govornika dubrovačkog područja u 3. os. mn. javljaju se u obliku *imádū* i *dádū* (Halilović, 1996: 199). Takav oblik pojavljuje se i kod riječi 'znati', u primjeru *znádū*. Također, 'reći' se pojavljuje u obliku *rijèti* (Bender 2021: 17).

U prezentu 3. os. mn. javlja se nastavak *-u*, što potvrđuju primjeri: *da vùdū, dòlazū, gòvorū, drùžū, vòlu* (Bender 2021: 17). Na slanskom području javlja se zanimljiv oblik glagola 'disati', također u 3. os. mn. prezenta: *Sámo disaju jèdno za drùgijem* (Bender 2021: 17).

Na slanskom području perfekt glagola 'htjeti' 1. os. jd. javlja se obliku *hòcela: já sam hòcela*, dok se na području Mokošice glagol javlja u stanradnom obliku (Bender 2021: 17).

Kada je riječ o futur I., on se javlja u formi nenaglašenog oblika pomoćnog glagola 'biti' i infinitiva glagola kao u primjeru: *ću vas počàstít* (Bender 2021: 17). Oblik u kojem glagol *htjeti* dolazi iza infinitiva je češći, pa se javljaju primjeri: *dòc' ce, dònijē ću, trèba' ce, snác' ćemo se, zabòravi' ću* (Bender 2021: 17).

Uz futur II. vežemo oblike koji se ne razlikuju puno od standarda kao u primjerima: *àko vam se bùdē svìdilo, nòsi cete* (Bender 2021: 18). No, uz taj oblik, javljaju se i oblici poput: *àko mògbudēm* 'ako budem mogla', *vìdebudēm* 'budem vidjela' (Bender 2021: 18).

2.2.8. Prilozi i prijedlozi

Za priloge koji označavaju mjesto javljaju se primjeri poput: *òđe/òdi, óndi/óndika, gòri, òtalēn, òzgār', dòli* (Bender 2021: 18).

Često se za količinski prilog 'mnogo' koristi riječ *vèle: àl, ne vèle, vèle se òna nàpatila* (Bender 2021: 18).

Vremenski prilozi bilježe se u primjerima poput: *nāse nēkoliko gōdina, ìvečē bi se vrātili* (Bender 2021: 18). Na slanskom području javlja se vremenski prilog s naveskom *-ke* u primjeru *dānaske: dānaske su bili* (Bender 2021: 18).

Uz to, ističe se i prijedlog *kāla* koji označava 'pored/pokraj' te se potvrđuje primjerom: *Hōdi, sjēdi kala mēne* (Bender 2021: 18).

3. Imanentna i normativna gramatika

Kako bismo ovladali standardnim idiomom, važan je način na koji se s jezikom upoznajemo uopće te kakav stav o jeziku imamo. Naš prvi jezični sustav, sustav kraja iz kojega dolazimo, poticaj nam je za učenje i ovladavanje standardnom jezičnom normom. Jezik svoga kraja svaki pojedinac treba čuvati i njegovati, ali treba težiti razumijevaju važnosti učenja standardnog hrvatskog jezika te tim putem razbijati predrasude stvorene o njemu.

Prvi jezik, odnosno jezični sustav, s kojim se osoba susreće naziva se immanentna (primarna) gramatika. Alerić ga definira kao „jezični sustav kojim je pojedinac najprije ovladao, odnosno na temelju kojega je razvio primarnu jezičnu kompetenciju, i najvećim se dijelom podudara s jezičnim sustavom nekoga organskog idioma (mjesnog govora)” (Alerić 2009: 63). Za razliku od normativne gramatike, gramatike standardnog idioma, immanentna gramatika se stalno razvija i mijenja. Do mijenjanja immanentne gramatike može doći pod utjecajem drugih idioma, pod utjecajem standardnog idioma i, naravno, osobnog stila govornika tog jezičnog sustava.

Iako promjenjiva, omogućuje pojedincu izražavanje, komunikaciju i socijalizaciju od njegova prvog dana u svom zavičajnom mjestu te utječe na njegovo ovladavanje standardnom normom. Prema tome, zahvaljujući immanentnoj gramatici, primarnoj jezičnoj kompetenciji pojedinca, Alerić zaključuje da izvorni govornik „zna konkretan organski idiom i može se s njime uspješno služiti” te „čini odstupanja od tog idioma u skladu s oblicima koji su u njemu prisutni ili pod utjecajem drugih idioma koje upoznaje (...), ali se ta odstupanja u sredini u kojoj živi teško uočavaju i ne ‘sankcioniraju’.” (Alerić 2009: 64).

Normativna gramatika jest „gramatika standardnog, neorganskog idioma” te „označava više-manje jedinstvenu kategoriju jer u društvima uglavnom postoji jedan standardni idiom i jedna normativna gramatika” (Alerić 2009: 65). Što znači da normativna gramatika nije gramatika niti idiom koji govornici koriste u svakodnevnom razgovoru od prvoga dana. Ona

povezuje ljude jedne, u ovom slučaju Hrvatske, države te je u manjoj mjeri promjenjiva i uči se svjesno. Alerić ističe važnost normativne gramatike kao primarne potrebe svakog pojedinca za normalno i uspješno funkcioniranje u društvu. Prema tome, normativa gramatika nadilazi okvire i granice ne samo imanentne gramatike, već i cijelog jednog, manjeg, prostora jer širi vrijednosti koje služe za dobrobit cijele zajednice, pa tako i cijelog hrvatskog naroda (Alerić, 2009). Upravo zato, odbijanje ovladavanjem normativnom gramatikom može se izjednačiti i s odbijanjem društvenih vrijednosti te interpretirati kao nespremnost pojedinca za razvoj svijesti o standardnom idiomu te nespremnost za prihvaćanje cjelovite društvene zajednice (Alerić, 2009).

Alerić zaključuje da, za razliku od imanentne gramatike, osoba koja je ovladala normativnom gramatikom „zna konkretan standardni idiom i može se s njime uspješno služiti” te „čini odstupanja od standardnog idioma u skladu s oblicima koji su u njemu već prisutni ili pod utjecajem drugih idioma, a ta se odstupanja (...) uočavaju i sankcioniraju” (Alerić 2009: 67).

4. Jezični osjećaj

Već je spomenuta važnost imanentne i normativne gramatike, ali za potrebe ovog diplomskog rada važno je spomenuti i jezični osjećaj. Primarni jezični osjećaj veže se uz imanentnu gramatiku, dok se sekundarni jezični osjećaj veže uz normativnu gramatiku. Naime, Alerić tvrdi je jezični osjećaj neosvijestena sposobnost svakog pojedinca da utvrdi valjanost jezičnih činjenica u svom ili tuđem govoru ili pismu sa stanjem činjenica u drugom jezičnom sustavu (Alerić, 2007). Ta sposobnost procjene valjanosti jezičnih činjenica javlja se kada pojedinac ovladava određenim jezičnim sustavom te se tada, spomenuta sposobnost, vezuje uz samo taj sustav, a što se sustavom više ovladava, osjećaj za taj sustav bit će razvijeniji. Alerić tvrdi da se na temelju govorenih ili pisanih jezičnih ostvarenja pojedinca može odrediti stupanj jezičnog osjećaja i to na način da treba upotrijebiti određeni oblik ili oblike koji jesu ili nisu u skladu s jezičnim osjećajem pojedinca (Alerić, 2007).

„Pojam ‘jezični osjećaj’ zapravo se uvijek javlja kada treba procijeniti usklađenost jezičnih oblika koji pripadaju jednom jezičnom sustavu s jezičnim oblicima koji pripadaju drugom jezičnom sustavom, kao i kada treba odrediti stupanj primjene neke jezične kompetencije, odnosno stupanj usvojenosti nekoga jezičnog sustava” (Alerić 2007: 12).

Alerić ističe važnost zavičajnog idioma zahvaljujući kojemu svaki govornik stvara prvi jezični osjećaj, koji mu omogućuje komunikaciju uopće te koji će imati utjecaj na sve jezične sustave s kojima će se govornik susresti, naziva ga *primarnim jezičnim osjećajem* (Alerić, 2007). Prema tome, primarni jezični osjećaj utjecat će i na ovladavanje standardnom jezičnom normom, a s obzirom da se standardna norma ne usvaja poput zavičajnog govora, pojedincu standardni idiom ne može utjecati na primarni jezični osjećaj (Alerić, 2007).

Sekundarni jezični osjećaj stječe se učenjem i ovladavanjem standardnom jezičnom normom, a stupanj razvijenosti sekundarnog jezičnog osjećaja ovisi o stupnju obrazovanja, okolini u kojoj pojedinac živi, sličnosti i razlikama između zavičajnog govora i standardne norme itd. (Alerić, 2007).

5. Gramatička norma

Gramatička norma hrvatskog standardnog jezika podrazumijeva fonološku, morfološku, naglasnu, tvorbenu, sintaktičku normu, a kako bi se moglo učinkovito nastaviti s prikazom istraživanja, bitno je naglasiti što će se, tj. koji će se dio gramatičke norme hrvatskoga standardnoga jezika, analizirati i prikazati. U samom uvodnom dijelu pokušao se dati što detaljniji prikaz dubrovačkog govora kako bi se moglo zaključiti do koje mjere primarni jezični osjećaj utječe na ovladavanje standardnom jezičnom normom. Zato dan pregled fonološke, morfološke te, u manjoj mjeri, naglasne cjeline zavičajnog idioma učenika koji su sudjelovali u rješavanju upitnika. U ovom diplomskom radu naglasak se stavlja na morfološku normu te neke fonološke skupine koje su već prikazane u dijelu opisa govora ispitivanog područja. Alerić piše o odstupanju od morfološke norme standardnog idioma za koju tvrdi da je „nastala kao rezultat izbora iz morfologije idioma kojemu pripada njegova organska osnovica (Alerić 2009: 13). Isto tako, tvrdi da su odstupanja od morfološke norme ona odstupanja koja se javljaju i mogu postojati u određenom organskom idiomu, ali nisu prihvaćena kao dio standardne jezične norme (Alerić, 2009).

5.1. Razlozi odstupanja od normativne gramatike

Kao što je već rečeno, normativna gramatika se svjesno uči i to najčešće u ustanovi, školi. Na nastavi hrvatskog jezika učenici su poučavani standardnoj jezičnoj normi, uočavaju sličnosti i razlike svog zavičajnog govora i standardnojezične norme te povezuju dva jezična

sustava (Blažeka, 2003). Stoga, odstupanje pojedinca od morfološke norme standardnog idioma, u slučaju kada je standardni idiom trebao biti upotrijebljen, pokazatelj je „nedovoljne usvojenosti morfološke norme standardnog idioma pojedinca” (Alerić, 2009).

Odstupanja od gramatičke norme standardnog idioma mogu biti rezultat, već spomenute, nedovoljno razvijene svijesti o važnosti usvajanja standardnog idioma, rezultat jakog utjecaja imanentne gramatike pa čak i utjecaja nekog drugog idioma. Alerić tvrdi da što je pojedinac pod većim utjecajem imanentne gramatike, to će teže prihvatiti razlike standardnog idioma u odnosu na imanentnu gramatiku.

Isto tako, Alerić i Gazdić-Alerić pišu zanimljiv članak u kojemu govore o načinu na koji negativan stav utječe na ovladavanje standardnom jezičnom normom. U radu se ispituje stav 155 studenata, a rezultat dovodi do zaključka da oni studenti koji su imali najpozitivniji stav o hrvatskom jeziku su najuspješnije riješili zadatke koji su se pred njima našli. Stoga, izgradnja pozitivnog stava o hrvatskom jeziku među svim pripadnicima društva koji ga svakodnevno koriste nužna je kako bi se uspješno ovladalo standardnim idiomom.

Zahvaljujući svemu rečenom može se zaključiti i važnost istraživanja učeničkih odstupanja od gramatičke norme. Upravo uočavanjem tih odstupanja možemo usmjeriti učenike da prepoznaju svoja odstupanja te kvalitetno usvoje gramatičku normu standardnog idioma.

5.2. Odstupanja od gramatičke norme

Jezik je živi organ koji se stalno razvija, a tako i govornici s njim. Stoga, jezik traži cjeloživotno učenje i usavršavanje. S obzirom da svi govornici hrvatskog jezika standardni idiom ne koriste svakodnevno, očekivano je da će pojaviti odstupanja.

Jelaska i Bjedov govore o netočnoj jezičnoj proizvodnji te ju dijele na propuste, pogrješke i odstupanja. Tvrdi da su propusti, poput zatipaka, nejezične pogrješke na koje utječu drugi čimbenici poput umora, rastresenosti itd. (Jelaska i Bjedov, 2015). To su pogrješke koje učenik može samostalno uočiti i ispraviti te tvrde da bi se o pravim jezičnim pogrješkama moglo govoriti tek kada je završen jezični razvoj ili pojedino njegovo razdoblje (Jelaska i Bjedov, 2015). Kao primjer pogrješkaka navode one najčešće, pravopisne pogrješke, poput: *neču, bjel, svjet* (Jelaska i Bjedov 2015: 230).

Odstupanja definiraju kao „međujezične osebnosti, jedinice koje se razlikuju od onih u ciljanomu idiomu” te ih dijele na:

- a) Prijenosna odstupanja rezultat su prijenosa riječi iz materinskog idioma u standardni idiom, primjerice *gledo* umjesto *gledao* (Jelaska i Bjedov 2015: 230).
- b) Razvojna odstupanja nastaju uslijed učenikove „jezične obrade na određenome stupnju ovladavanja jezikom te strategija kojima se učenik pritom koristi” (Jelaska i Bjedov 2015: 4).
- c) Navođena ili poučavateljska odstupanja koja nastaju prilikom poučavanja, tj. nestvarna očekivanja poučavatelja (Jelaska i Bjedov, 2015).
- d) Izvorna odstupanja koja nastaju s učenikovim doticajem s okolinom koja se ne služi standardnim idiomom (Jelaska i Bjedov, 2015).

Alerić, također, piše o odstupanju od morfološke norme te tvrdi da se pri traženju uzroka od odstupanja nastojala potvrditi pretpostavka da se učenici „oslanjaju i na jezični sustav svojega zavičajnog idioma, odnosno na svoj primarni jezični osjećaj” (Alerić 2009: 96). Na temelju istraživanja odstupanja od morfološke norme, Alerić, oblikuje dvije skupine u skladu s odstupanjima od morfološke norme:

- a) Zamjena normativne kategorije nenormativnom.
- b) Zamjena normativne vrste riječi nenormativnom.

6. Svrha nastave hrvatskoga jezika

Početak pohađanja nastave velika je prekretnica u životu djeteta. Škola je mjesto socijalizacije, učenja i pripremanja za sudjelovanje u zajednici te, u najboljem slučaju, učenja doprinosu zajednici. Težak, u svojoj *Teoriji i praksi nastave hrvatskoga jezika*, tvrdi da je osnovna svrha školstva „usklađivanje školstva s potrebama i mogućnostima kako pojedinca tako i naroda, prilagodba optimalnom razvoju i napretku pojedinca i zajednice, ostvarivanje odgoja mladog bića na načelima humanizma u najplemenitijem smislu te riječi” (Težak 1996: 22). Isto tako, tvrdi da školski sustav treba biti sustav u kojemu učenik upoznaje sebe i svijet oko sebe.

Pavličević-Franić govori o *Svrsi i zadaći nastave hrvatskoga jezika i izražavanja*. Ona naglasak stavlja na komunikaciju i komunikacijsku kompetenciju. Tvrdi da tijekom školovanja nastaje problem u izražavanju na materinskom jeziku te kako su istraživanja pokazala da učenje

hrvatskog jezika u školama nije rezultiralo, očekivanom, boljom sposobnošću izražavanja (Pavličević-Franić, 2005). Kritika se daje načinu na koji je nastava osmišljena te tvrdi da se prevelik naglasak stavlja na teoriju, a premalen na praksu. Savjetuje da se od početka naglasak stavi na komunikacijsku kompetenciju te uspješno snalaženje u svakodnevnom usmenom i pismenom izražavanju. „Nastava hrvatskog jezika općenito (...) trebala (bi) težiti stvaranju komunikacijski kompetentne mlade osobe koja se može suvereno izražavati na jednome ili više djelatnih jezičnih idioma, bez straha od komunikacije na materinskome jeziku” (Pavličević-Franić 2005: 114).

Prema kurikulumu za Hrvatski jezik:

Svrha je učenja i poučavanja nastavnog predmeta Hrvatski jezik osposobljavanje učenika za jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom, usvajanje znanja o jeziku kao sustavu, slobodno izražavanje misli, osjećaja i stavova te spoznavanje vlastitoga, narodnog i nacionalnog jezično-kulturnog identiteta. Učenicima se omogućuje primanje, razumijevanje, vrednovanje i stvaranje različitih govornih i pisanih tekstova primjenom komunikacijskih strategija. Učeniku je jezik najčešće sredstvo samospoznaje i spoznaje svijeta koji ga okružuje, a vještine slušanja, govorenja, čitanja, pisanja i njihova međudjelovanja pridonose njegovoj osobnoj dobrobiti i omogućuju mu djelovanje u osobnim, društvenim, kulturnim i poslovnim prigodama.

(Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije. 2019, https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html)

7. Kurikulum nastave Hrvatskoga jezika

Prije nego što se krene na središnji dio rada, važno je upoznati se s gradivom koje su učenici viših razreda osnovne škole, do trenutka ispitivanja, usvojili kako bi se mogao donijeti zaključak o kvaliteti, razumijevanju i znanju obrađenog gradiva.

Godine 2019. donesen je *Kurikulum za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*. Nastavnim predmetom Hrvatski jezik teži se učenju standardnog hrvatskog jezika i bogaćenju vokabulara kako bi učenici jednoga dana bili uspješni i sposobni članovi društvene zajednice koji će bez poteškoća izraziti svoje stavove i razmišljanja te će se moći sporazumjeti sa svim građanima Republike Hrvatske. Ono što je iznimno važno jest da učenici u školi uvide raznolikost i bogatstvo hrvatskog jezika te nužnost ovladavanjem standardnim hrvatskim jezikom i njegovu njegovanje, kao i njegovanje

zavičajnog govora svakog pojedinca. Prema kurikulumu nastave hrvatskog jezika, učenici razvijaju stav te uviđaju nužnost usvajanja i korištenja hrvatskog standardnog jezika, zahvaljujući kojemu uviđaju međukulturalne razlike te stvaraju poveznicu između, vlastitog, organskog idioma i standardnog jezika.

Predmet Hrvatski jezik sastoji se od tri predmetna područja, a to su: hrvatski jezik i komunikacija, književnost i stvaralaštvo, kultura i mediji. Područjem hrvatski jezik i komunikacija ovladava se jezičnim znanjem te se radi na razvijanju i usavršavanju komunikacijskim kompetencija pojedinca. Sve se to nastoji postići čitanjem, pisanjem, slušanjem, izražavanjem stavova i vrijednosti, razvojem svijesti o jeziku itd.

Područjem književnosti i stvaralaštva nastoji se, čitanjem, potaknuti učenike na osobni razvoj. Razvoj emocionalne inteligencije, shvaćanja i poimanja sebe, pa tako i svijeta oko sebe. Književnost pojedinca uči poimanju i izražavanju osjećaja, a izgradnjom vokabulara svoje misli i osjećaje je sposoban izraziti tako da bude shvaćen. Ovim područjem nastoji se razvijati učenikova kreativnost. Učenici imaju mogućnost osobne interpretacije književnog djela te ga mogu usporediti i s drugim pročitanim djelima. Kulturom i medijima nastoje se istražiti veze između tekstova i njihovih oblika te veze različitih životnih, društvenih i kulturnih odnosa, dok se u središte stavlja učenikovo istraživanje i stvaranje teksta.

Na temelju svega spomenutog, učenik treba:

- a) Stjeći jezične kompetencije te razviti vještinu komuniciranja u različitim društvenim situacijama.
- b) Razviti svijet o sebi i vlastitom identitetu te poštovati druge.
- c) Čitati, razumjeti i interpretirati književni tekst o kojemu će razviti stav.
- d) Razvijeni stav znati razumljivo izraziti.
- e) Razviti kritičko mišljenje.
- f) Stvarati i uspoređivati tekstove te razumjeti poruke i kulturu društva u kojem se nalazi.

7.1. Odgojno-obrazovni ishodi, sadržaji i razine usvojenosti od petog do osmog razreda iz područja Hrvatski jezik i komunikacija

U petom razredu od učenika se očekuje da se zna usmeno izraziti, da zna prepričati odslušani tekst, da poštuje pravopisnu normu, da prepozna je rod, broj i padež. Od učenika se očekuje da, po završetku školske godine, izriče prezent, perfekt i futur, stupnjuje pridjeve te da je upoznat s raznolikošću hrvatskoga jezika.

Završetkom šestog razreda od učenika se očekuje da prepozna je zamjenice, brojeve, glagolske imenice, glagolske pridjeve. Očekuje se da prepozna je aorist, imperfekt, pluskvamperfekt, futur I., futur II., imperativ, kondicional I., kondicional II.

U sedmom razredu naglasak se počinje više stavljati na pravopis. No, nastavljaju se učiti zamjenice, uče se glasovne promjene te sintaksa: predikat, subjekt, objekt, priložne oznake mjesto, vremena, načina, uzroka te atribut i apozicija.

Po završetku osmog razreda od učenika se očekuje da je savladao rečenicama po sastavu, nezavisnosloženim rečenicama i zavisnosložena rečenicama te glagolskim priložima. U osmom razredu se, također, upoznaje s frazemima, pleonazmima, neologizmima, sinonimima, antonimima, posuđenicama.

8. Odstupanje od gramatičke norme u višim razredima osnovnih škola u Dubrovniku

8.1. Svrha istraživanja

Ovladati normom hrvatskog standardnog jezika nije toliko jednostavno. Najveća zabuna koja vlada u hrvatskoj društvenoj zajednici kada je riječ o jeziku, jest ta da svi govorimo hrvatskim jezikom, pa stoga ne vide razlog zašto bi netko hrvatski jezik trebao učiti. Istina jest da stanovnici Hrvatske države govore hrvatskim jezikom. No, hrvatski jezik skupni je naziv za sve govore i sva narječja kojima govore Hrvati (bilo unutar granica Hrvatske ili izvan). Na temelju rečenog da se zaključiti zašto je toliko važno ovladati normom hrvatskog standardnog jezika. Ako ne postoji ili se ne usvoji jedan jezik koji je jednak za sve, u svakom smislu, na cijelom hrvatskom prostoru pitanje je koliko bi bila kvalitetna i razumljiva komunikacija osobe, npr. sa sjevera i osobe s juga Hrvatske.

Kako bi se što bolje ovladalo normom standardnog idioma, u govorenoj i pisanoj komunikaciji, te kako bi govornici postali što bolji i uspješniji članovi društva, važno je shvatiti gdje griješimo. No, istraživanje odstupanja od gramatičke norme ne pridonosi samo pojedincu. Istraživanjem standardnog idioma prati se i razvoj jezika. Kako kaže i Alerić:

„Smisao proučavanja odstupanja od morfološke norme jest u tome da ta proučavanja u svakome vremenu mogu pridonijeti smanjivanju broja odstupanja, ali i, što je možda važnije, prepoznavanju smjerova razvoja standardnog idioma, odnosno prepoznavanju i određivanju novoga, što u standardnome idiomu može ili biti prihvaćeno kao dio njegove morfološke norme ili odbačeno.” (Alerić 2009: 30).

Cilj ovog rada jest utvrditi gdje i u kojoj mjeri dubrovački učenici viših razreda osnovne škole griješe te uolikoj mjeri se oslanjaju na svoj zavičajni govor pri donošenju zaključaka vezanih za standardni idiom.

8.2. Pretpostavke i korpus istraživanja

Kao što je već rečeno, istraživanje se provelo u jednoj gradskoj dubrovačkoj školi, Osnovnoj školi Mokošica, te u jednoj prigradskoj dubrovačkoj školi, Osnovnoj školi Slano. Istraživanje je provedeno u dvije škole, i to gradskoj i prigradskoj, upravo zbog toga što se na području Dubrovnika osjeti lagana razlika u govoru prigradskog i govoru gradskog područja.

Zapravo, u prigradskom području više se njeguje i čuva dubrovački govor, dok se u gradskom području osjeti utjecaj standardnog idioma.

Istraživanje se provelo pomoću upitnika za provjeru poznavanja gramatičke norme. Upitnik je sastavljen na nestandardnom jeziku, tj. sastavljen je na zavičajnom govoru učenika te se temelji na već poznatim odstupanjima od norme ispitivanog područja, prijašnjim istraživanjima govora te istraživanjima odstupanja od gramatičke norme općenito.

Upitnik je proveden u dva dana. U Osnovnoj školi Mokošica proveden je 29. svibnja 2023. godine, u sedmom i osmom razredu, a u Osnovnoj školi Slano, u istim razredima, proveden je 31. svibnja 2023. godine. Sveukupno je upitnik ispunilo 59 učenika, s time da je sudjelovalo 39 učenika iz Osnovne škole Mokošica i 20 učenika iz Osnovne škole Slano¹¹. Grad u kojemu je provedeno istraživanje odabran je jer je rodni grad autorice ovog diplomskog rada te jer je, stoga, dobro upoznata s dubrovačkim govorom.

Prije nego što su učenici krenuli s rješavanjem upitnika dana im je do znanja svrha njihova sudjelovanja i rješavanja. Učenici su bili svjesni da će se njihovi rezultati koristiti i obraditi u svrhu diplomskog rada na kojemu će se doći do zaključka gdje i u kojoj mjeri dubrovački učenici odstupaju od norme. Također, svjesni su da je upitnik anonimn i da im rezultati upitnika neće utjecati na završnu ocjenu iz Hrvatskog jezika. No, zamoljeni su da upitniku pristupe ozbiljno i da ga riješe što bolje mogu.

Sam se upitnik sastoji od 22 zadatka podijeljena u tri dijela. Prvi dio čine zadaci ispravljačkog tipa, tj. učenicima je ponuđeno 17 rečenica koje su napisane na njihovom zavičajnom govoru, a oni su trebali prepoznati tu riječ ili te riječi te ih napisati na praznu crtu do na standardnom idiomu. Drugi dio temelji se na poznavanju glagolskih oblika te roda, broja i padeža. Sastoji se od četiri zadatka, a osim provjere koliko poznaju glagolske oblike gleda se i u kojoj mjeri zavičajni govor utječe na pismenu provedbu tih oblika. Posljednji dio sastoji se od zadatka esejskog tipa. Pazeći na pravopis, učenici su trebali opisati dan u kojemu mogu raditi što god požele, tj. svoj idealan dan. Za potrebe rješavanja upitnika bilo je predviđeno 25 minuta, no svi su učenici upitnik riješili unutar 20 minuta.

Velikih poteškoća pri ispravljanju upitnika nije bilo, čak ni u posljednjem zadatku zbog rukopisa. Najveći problem učenicima je izazivao drugi zadatak, za koji su sami potvrdili da im

¹¹ Manji broj ispunjenih upitnika u Osnovnoj školi Slano je očekivan. Slano ima znatno manji broj stanovnika od Mokošice, pretežito starije dobi, a sama škola sveukupno broji 67 učenika.

je bio najteži te o kojemu će se posebno nešto reći u drugom dijelu istraživanja. Kada su pitani koji im je dio upitnika bio najlakši, kolektivno su se složili da je to bio prvi dio.

Istraživanje se temelji na pretpostavkama da će:

- a) Učenici viših razreda uspješnije riješiti upitnik.
- b) Učenici griješiti u skladu sa svojom imanentnom gramatikom.
- c) Biti razlike u mjeri oslanjanja na imanentnu gramatiku između gradske i prigradske škole.

Odstupanje se temeljilo na sljedećim kategorijama:

Zamjena normativnog oblika nenormativom	
Zamjena unutar kategorije roda	Zamjena muškog roda i ženskog roda.
Zamjena unutar kategorije broja	Zamjena jednine s množinom i množine s jedninom.
Zamjena unutar kategorije načina	Izjednačavanje svih lica glagola biti s drugim i trećim licem jednine (ispitivanje kondicionala I, perfekta i prezenta).
Zamjena normativne vrste riječi nenormativnom	
Zamjena imenica	Zamjena normativnog oblika imenice nenormativnom (ispitivanje akuzativa imenice).
Zamjena glagola	Zamjena normativnog oblika glagola nenormativnim (ispitivanje m. r. i ž.r. 3. os. jd. glagola, ispitivanje 3 os. mn. gl., glagolskog pridjeva, nenormativna uporaba glagolskih nastavaka).
Zamjena zamjenica	Zamjena normativnog oblika zamjenica nenormativnom (posvojnih zamjenica, <i>njegov-svoj</i> , izricanje pripadnosti, zamjena oblika <i>koji-kojeg</i>).
Zamjena pridjeva	Zamjena normativnog oblika pridjeva nenormativnim (prijedlog <i>od</i> + posvojni genitiv, ispitivanje određenog i neodređenog pridjeva).

Zamjena priloga	Zamjena normativnog oblika priloga nenormativnim (prepoznavanje i razumijevanje priloga <i>gdje, kamo i kuda</i>).
Zamjena prijedloga	Zamjena normativnog oblika prijedloga nenormativnim (zamjena oblika <i>s/sa</i>).
Zamjena čestica	Zamjena normativnog oblika čestice nenormativnom (zamjena oblika <i>da li/ je li</i>).
Zamjena normativnih fonoloških skupina karakterističnih za ispitivano područje s nenormativnim	Ispitivanje očuvanja početnog <i>h</i> , ispitivanje prelaska finalnog i medijalnog <i>m</i> u <i>n</i> , ispitivanje očuvanja skupine <i>šč</i> , kontrakcija vokala, očuvanje infinitivnog nastavka.

Tablica br. 1

9. Rezultati istraživanja

Riješeni upitnici pregledani su nekoliko puta. Pregledavanjem se došlo do zaključka gdje učenici sedmih i osmih razreda najviše griješe. U sljedećem dijelu bit će prikazani rezultati sva tri dijela upitnika pojedinačno. Prvo će se prikazati rezultati sedmih i osmih razreda Osnovne škole Mokošica, zatim rezultati sedmih i osmih razreda Osnovne škole Slano te će se na kraju usporediti rezultati spomenutih škola.

9.1. Analiza odstupanja učenika sedmog razreda Osnovne škole Mokošica.

U sedmom razredu Osnovne škole Mokošica istraživanju je pristupilo 20 učenika. Učenici su većinom odstupali od gramatičke norme na jednakim mjestima, pa će se u ovom dijelu navesti gdje su učenici najviše griješili¹² te koji zadaci im nisu predstavljali veći problem.

Najviše odstupanja učenici su ostvarili u zadacima u kojima su trebali odrediti prilog *kamo* ili *kuda* (3. i 11. zadatak u upitniku). Čak niti jedan učenik nije točno odgovorio na te zadatke ili su, čak, spomenute zadatke preskočili, čime se odstupanje od te kategorije bilježi 100 %. Sljedeće najučestalije odstupanje bilo je iz kategorije pridjeva, 4. zadatak, točnije prijedloga od + posvojnog genitiva¹³. 90 % učenika nije na taj zadatak odgovorilo, tj. preskočili su ga, što znači da napisano smatraju ispravnim.

80 % odstupanja javlja se i u neočuvanom infinitivnom nastavku na kraju riječi, tj. 80% učenika riječ *posjetit* iz 7. zadatka nije ispravilo. No, u 7. zadatku neki učenici su uočili pogrešku, ali nisu napisali ispravan oblik riječi na praznu crtu. Ponovno, postotak odstupanja u toj kategoriji jest 80 %. Rečenica u upitniku glasi: *Bi li vi želili posjetit Pariz*. Neki su učenici *Bi li vi željeli* ispravljali u *Želite li*, što nije u potpunosti neispravno, ali nije odgovor koji se tražio. Neki učenici nisu ispravili tu riječ dok su neki smatrali da je pogreška što su *Bi* i *li* napisani odvojeno, pa su na crtu za ispravljanje pisali *Bili*.

Učenici su nailazili na poteškoće i u 13. zadatku. 75 % učenika nije napisalo ispravan oblik riječi na crtu, većina ih nije ni pokušala, tj. taj dio zadatka su preskočili. Rečenica glasi: *Kada bi ja mogao, uradio bi to*. Prvi dio rečenice često je ostao netaknut, no u drugom dijelu učenici su primijetili da nešto nije napisano u standardnom obliku, ali nisu to znali ispraviti. Neki odgovori za drugi dio rečenice glase: *popravijo bi* umjesto *uradio bi to*¹⁴, *napravio bi*.

Najuspješnije je ispravljen oblik gl. *govoriti*, 3. os. mn. koji u upitniku glasi *govoru*. Samo jedna osoba nije napisala oblik *govore*. Zatim, samo 15 % učenika nije ispravno napisalo 3. os. jd. m.r. glagola *vidjeti* koji je u upitniku glasio *vidjeo*. 20 % odstupanja čine prijedlozi *s/sa* (14. zadatak), prijelaz finalnog i medijalnog *m* u *n*¹⁵, pitanje očuvanosti početnog *h* na početku riječi u 9. zadatku koji u upitniku glasi *Oćemo* te uočavanje oblika riječi *prsi* umjesto *prsa*.¹⁶

¹² Odnosi se na prvi dio upitnika

¹³ U upitniku glasi „majicu od Marije”.

¹⁴ U tom pokušaju ispravka vidi se utjecaj imanentne gramatike.

¹⁵ U upitniku glasi: *Mislin, zapantila*.

¹⁶ 20% odstupanja čini pitanje sastavljenog ili rastavljenog pisanja riječi *Neznam*.

Navedeni podaci o rezultatima učenika 7 razreda Osnovne škole Mokošica prikazani u tablici br. 2:

Najčešća odstupanja		
100 %	Zamjena priloga	Zamjena normativnog oblika priloga nenormativnim (<i>gdje, kamo, kuda</i>)
90 %	Zamjena pridjeva	Zamjena normativnog oblika pridjeva nenormativnim (od + posvojni genitiv)
80 %	Zamjena fonološki normativnih skupina nenormativnim	Zamjena fonološki normativnih skupina nenormativnim (ispadanje infinitivnog nastavka <i>-ti</i>)
80 % - 75 %	Zamjena glagola	Zamjena normativnog oblika glagola nenormativnim (zamjena normativnog oblika kondicionala I nenormativnim: <i>Biste li vi – Bi li vi, Kada bih mogao, uradio bih to – Kada bi mogao, uradio bi to.</i>)
Najrjeđa odstupanja		
5 % i 15 %	Zamjena glagola	Zamjena normativnog oblika glagola nenormativnim (zamjena oblika 3. os. mn. gl. <i>govoriti: govore – govoru</i> , zamjena 3. os. jd. glagola <i>vidjeti: vidio – vidjeo</i>)
20 %	Zamjena prijedloga. Zamjena imenica. Zamjena fonološki normativnih skupina nenormativnim.	Zamjena normativnog oblika prijedloga nenormativnim (<i>s/sa</i>) Zamjena normativnog oblika imenica nenormativnom (A im. <i>prsa: prsa – prsi</i>) Zamjena fonološki normativnih skupina nenormativnim (prijelaz medijalnog i finalnog <i>m</i> u <i>n</i> , očuvano inicijalno <i>h</i>)

Tablica br. 2

9.2. Analiza odstupanja učenika osmog razreda Osnovne škole Mokošica

19 učenika iz osmog razreda Osnovne škole Mokošica pristupilo je ispunjavanju upitnika. Može se reći da su rezultati starijih učenika malo bolji.

Najčešće odstupanje, od 84 % učenika, javilo se u kategoriji pridjeva, i to u obliku *od* + posvojni genitiv. Učenici su taj dio zadatka ostavili praznim, stoga nisu uočili neispravan oblik riječi.

Nadalje, 79 % odstupanja javlja se u zadacima s prilogom *kuda*, za razliku od priloga *kamo* u kojemu se javlja 63 % odstupanja. Većina učenika osmog razreda bilo je svjesno da postoji razlika između priloga *gdje*, *kamo* i *kuda*, ali prema rezultatima može se zaključiti da nisu sigurni kada se koji prilog koristi. Razlog je taj što su na obje crte, uočivši pogrešku, učenici često pisali prilog *kamo*.

74 % odstupanja javlja se kod posvojne zamjenice *njegov*–*svoj*. Jednak broj odstupanja broji i 2. os. mn. gl. *biti* (kondicional I), kao i neočuvani infinitivni nastavak *-ti* u riječi *posjetiti*.

Najmanje odstupanja, 1 %, javilo se u 10. i 12. zadatku kod prijelaza inicijalnog i medijalnog *m* u *n*. 11 % odstupanja javilo se u prezentu 3. os. mn. gl. *govoriti* (*govore* – *govoru*) te u perfektu 3. os. jd. m.r. gl. *vidjeti* (*vidio* – *vidjeo*).

16 % odstupanja javilo se u 5. zadatku glagolskog pridjeva radnog gl. *živjeti* (*živjelo* – *živilo*), dok se u pitanju sastavljenog i rastavljenog pisanja, očuvanja početnog *h* te normativnog i nenormativnog oblika akuzativa imenice *prsa* (*prsa* – *prsi*) javilo 26% odstupanja.

Odstupanja učenika osmog razreda Osnovne škole Mokošica prikazana u tablici br. 3:

Najčešća odstupanja		
84 %	Zamjena pridjeva	Zamjena normativnog oblika pridjeva nenormativnim (od + posvojni genitiv)
79 %	Zamjena priloga	Zamjena normativnog oblika priloga nenormativnim (<i>gdje</i> , <i>kamo</i> , <i>kuda</i>)
74 %	Zamjena zamjenica Zamjena glagola Zamjena normativnih fonoloških skupina nenormativnim	Zamjena zamjenice <i>njegov</i> – <i>svoj</i> Zamjena normativnog oblika glagola nenormativnim (zamjena normativnog oblika kondicionala I)

		nenormativnim: <i>Biste li vi – Bi li vi</i>) Zamjena normativnih fonoloških skupina nenormativnim (ispadanje infinitivnog nastavka <i>-ti</i>)
Najrjeđa odstupanja		
1 %	Zamjena fonološki normativnih skupina nenormativnim	Zamjena normativnih fonoloških skupina nenormativnim (prijelaz inicijalnog i medijalnog <i>m u n</i>)
11 % - 16 %	Zamjena glagola	Zamjena normativnog oblika glagola nenormativnim (zamjena 3. os. jd. glagola <i>vidjeti: vidio – vidjeo</i>) (zamjena oblika 3. os. mn. gl. <i>govoriti: govore – govoru.</i>) (zamjena gl. pridjeva radnog <i>živjeti: živjelo - živilo</i>)
26 %	Zamjena imenica. Zamjena fonološki normativnih skupina nenormativnim	Zamjena normativnog oblika imenica nenormativnom (A im. prsa: <i>prsa – prsi</i>) Zamjena fonološki normativnih skupina nenormativnim (pitanje očuvanja inicijalnog <i>h</i>)

Tablica br. 3

9.3. Analiza odstupanja učenika sedmog razreda Osnovne škole Slano

U sedmom razredu Osnovne škole Slano upitnik je ispunilo 12 učenika. Rezultati istraživanja približni su rezultatima učenika Osnovne škole Mokošica, ali o usporedbi rezultata će se nešto više reći kasnije.

Najviše odstupanja, 100 %, javilo se u 3. i 4. zadatku, tj. učenici su imali poteškoća s prepoznavanjem priloga *kamo*¹⁷ te s kategorijom pridjeva u kojoj se javlja prijedlog *od* + posvojni genitiv.

¹⁷ Što se tiče priloga *kuda*, samo je jedan učenik napisao ispravan oblik.

92 % odstupanja javilo se u zadnjem zadatku prvog dijela upitnika, tj. 17. zadatku, što znači da su učenici imali poteškoća s određivanjem upitno-odnosne zamjenice *koji/kojeg*. Učenici su, većinom, primijetili da se u ponuđenoj rečenici, *To je primjer kojega moramo slijediti*, javilo odstupanje od gramatičke norme, no nisu bili sigurni u standardni oblik ispravne riječi, pa je najčešće njihovo rješenje glasilo *kojeg*, ako nisu preoblikovali cijelu rečenicu, kao u slučaju: *Moramo slijediti taj primjer*.

Dva zadatka koja su glasila u kondicionalu (*Bi li vi želili posjetit Pariz; Kada bi ja mogao, uradio bi to*), 7. i 13. zadatak, imaju 83 % odstupanja. Kao i u Osnovnoj školi Mokošica, neki su učenici za pravilan oblik riječi *Bi li* pisali *Bili*.

75 % odstupanja javilo se u prvom zadatku s posvojnomo zamjenicom *njegovu – svoju*.

Najmanji broj odstupanja, 1 %, javio se u 4. zadatku kod 3. os. mn. gl. *govoriti: govoru – govore*. 16 % odstupanja javilo se u zadatku s ispitivanjem sastavljenog i rastavljenog pisanja te u 8. zadatku kod prepoznavanja pravilnog oblika riječi *prsa* u akuzativu: *prsi – prsa*. Također, manji broj odstupanja, 25 %, javlja se u 10. i 15. zadatku gdje se ispituje prijelaz finalnog i medijalnog *m* u *n* te prepoznavanje određenog i neodređenog pridjeva.

Rezultati odstupanja učenika sedmog razreda Osnovne škole Slano prikazani u tablici br. 4:

Najčešća odstupanja		
100 %	Zamjena priloga Zamjena pridjeva	Zamjena normativnog oblika priloga nenormativnim (<i>gdje, kamo, kuda</i>) Zamjena normativnog oblika pridjeva nenormativnim (od + posvojni genitiv)
75 % - 92 %	Zamjena zamjenica	Zamjena zamjenice <i>njegov – svoj</i> Zamjena normativnog oblika zamjenice <i>koji – kojeg</i>
83 %	Zamjena glagola Zamjena normativnih fonoloških skupina nenormativnim	Zamjena normativnog oblika glagola nenormativnim (zamjena normativnog oblika kondicionala I nenormativnim: <i>Biste li vi – Bi li vi</i>)

		Zamjena normativnih fonoloških skupina nenormativnim (ispadanje infinitivnog nastavka <i>-ti</i>)
Najrjeđa odstupanja		
1 %	Zamjena glagola	Zamjena normativnog oblika glagola nenormativnim (zamjena oblika 3. os. mn. gl. <i>govoriti: govore – govoru</i>)
16 %	Zamjena imenica	Zamjena normativnog oblika imenica nenormativnom (A im. <i>prsa: prsa – prsi</i>)
25 %	Zamjena fonološki normativnih skupina nenormativnim Zamjena pridjeva	Zamjena normativnih fonoloških skupina nenormativnim (prijelaz inicijalnog i medijalnog <i>m</i> u <i>n</i>) Zamjena određenog i neodređenog oblika pridjeva (<i>crven – crveni</i>)

Tablica br. 4

9.4. Analiza odstupanja učenika osmoga razreda Osnovne škole Slano

Osmi razred Osnovne škole Slano pohađa manji broj učenika, pa je zato upitnik ispunio sedmero učenika.

Najviše odstupanja pojavilo se u 3. zadatku (100 %). Učenici su imali poteškoće s prepoznavanjem priloga *kamo*, dok odstupanja od priloga *kuda* broje 85%.

85 % odstupanja javlja se i kod posvojne zamjenice *njegov – svoj* te u zadatku u kojemu se ispituje posvojni pridjev s prijedlogom *od*. Isti broj odstupanja javlja se i u primjeru kondicionala 2. os. mn. i 1. os. jd. gl. *biti* te je u 16. zadatku poteškoću stvarala skupina *Da li* u primjeru *Da li vas je išćerala*.

71 % odstupanja javlja se u spomenutoj skupini *šć* u primjeru *iščerala*. Odgovori učenika, ne samo u ovom razredu, su bili zanimljivi jer iako su uočili odstupanje od standardane norme nisu znali pravilno oblikovati riječ pa su „ispravci” te riječi glasili: *potjerala, išćerala, poćerala* itd. Jednak broj odstupanja javlja se i u zadacima u kojima se ispituje čuvanje

završnog infinitivnog nastavka *-ti* te početnog *h*, uporaba prijedloga *s/sa* te zamjenice *koji/kojeg*.

Najmanje odstupanja, 14 %, javilo se u 4. zadatku u kojemu se traži pravilan oblik 3. os. mn. gl. *govoriti*.

28 % odstupanja učenici su imali u zadacima u kojima se ispituje prijelaz medijalnog i finalnog *m* u *n* te kod određivanja određenih i neodređenih pridjeva.

Rezultati učenika osmoga razreda Osnovne škole Slano prikazani u tablici broj 5:

Najčešća odstupanja		
85 % - 100 %	Zamjena priloga	Zamjena normativnog oblika priloga nenormativnim (<i>gdje, kamo, kuda</i>)
85 %	Zamjena zamjenica Zamjena pridjeva Zamjena glagola Zamjena normativnih fonoloških skupina nenormativnim	Zamjena zamjenice <i>njegov – svoj</i> Zamjena normativnog oblika pridjeva nenormativnim (od + posvojni genitiv) Zamjena normativnog oblika glagola nenormativnim (zamjena normativnog oblika kondicionala I nenormativnim u 1. os. jd. te u 2. os. mn.) Zamjena skupine <i>je li</i> nenormativnom skupinom <i>da li</i>
71 %	Zamjena normativnih fonoloških skupina nenormativnim Zamjena zamjenica Zamjena prijedloga	Zamjena normativnih fonoloških skupina nenormativnim (ispadanje infinitivnog nastavka <i>-ti</i> , čuvanje početnog <i>h</i>) Zamjena normativnog oblika zamjenice <i>koji/kojeg</i> Zamjena prijedloga <i>s/sa</i>

Najrjeđa odstupanja		
14 %	Zamjena glagola	Zamjena normativnog oblika glagola nenormativnim (zamjena oblika 3. os. mn. gl. <i>govoriti</i> : <i>govore</i> – <i>govoru</i>)
28 %	Zamjena fonološki normativnih skupina nenormativnim Zamjena pridjeva	Zamjena normativnih fonoloških skupina nenormativnim (prijelaz inicijalnog i medijalnog <i>m</i> u <i>n</i>). Zamjena određenog i neodređenog oblika pridjeva

10. Analiza drugog dijela upitnika

S obzirom na to da su sami učenici potvrdili da im je drugi dio upitnika bio najzahtjevniji, potrebno je posvetiti mu zaseban dio u radu. Prije nego što je upitnik proveden, pretpostavka je bila da učenici glagolske oblike poznaju dobro te se drugim dijelom upitnika htjelo ispitati u kojim uvjetima učenici griješe. Zapravo, htjelo se ispitati hoće li biti razlike te hoće li učenici griješiti više u dijelu u kojemu im je sve napisano na zavičajnom govoru, nego u dijelu koji im vizualno već izgleda poznato. No, ispravljanjem zadataka su se uočile i druge poteškoće.

Drugi dio upitnika sastoji se od četiri zadatka. Na prazne crte učenici su trebali napisati glagol u odgovarajućem obliku, rodu i broju. Rod, broj i vrijeme koje se od učenika traži bili su naznačeni u zagradama. Od učenika se tražilo da na prazne crte upišu sljedeće glagole:

- a) *željeti*, perfekt, m.r., 1. os. jd.
- b) *biti*, kondicional I., 1. os., mn.
- c) *htjeti*, prezent, 1. os. mn.
- d) *vidjeti*, perfekt, ž.r., 3. os. jd.

10.1. Analiza drugog dijela upitnika učenika sedmog razreda Osnovne škole Mokošica

Poteškoće s kondicionalom primijetile su se već u prvom dijelu upitnika, stoga najveći broj odstupanja učenika sedmog razreda Osnovne škole Mokošica javio se u drugom zadatku (75 %), tj. pri određivanju kondicionala I. Ponovno, u tom zadatku tražio se glagol *biti* u kondicionalu 1. os. mn., stoga su učenici, najčešće, umjesto *bismo* na praznu crtu upisivali *bi*. Drugi odgovor koji je bio čest, uz *bi*, jest *smo*. Tako je rješenje učenika koji su na crtu upisivali *smo* glasilo: *Rekli smo ti, ali ne smijemo*. Često su crtu ostavljali i praznom što bi značilo da ne znaju kako glasi rješenje.

65 % odstupanja javilo se u 3. zadatku gdje se ispitivao prezent pomoćnog glagola *htjeti* u 1. os. mn. Najčešće su, vjerojatno zbog neopreza, grijesili osobu i broj, ali javljala su se i rješenja poput *htjeo* i *htjeli su*, što znači da rješenje nije napisano u traženom vremenu.

35 % odstupanja javilo se u četvrtom zadatku drugog dijela upitnika gdje se ispitivao perfekt gl. *vidjeti* u ž.r., 3. os. jd. Odstupanja koja su zabilježena javila su se najviše pod utjecajem imanentne gramatike, pa je tako najčešći odgovori bio: *Vidila*.

U prvom zadatku javio se najmanji broj odstupanja, 25 %. Odstupanja su se javljala i u rodu, broju i u glagolskom vremenu, stoga su takva rješenja najčešće glasila: *želim* i *željeo*.

Rezultati drugog dijela zadatka sedmog razreda Osnovne škole Mokošica prikazani u tablici br. 6:

Rezultati drugog dijela zadatka sedmog razreda Osnovne škole Mokošica		
postotak	gramatička kategorija	zadatak
75 %	Kondicional I. (gl. <i>biti</i> , 1. os. mn.)	2. zadatak (najčešće odstupanje: pojava <i>bi</i> umjesto <i>bismo</i>)
65 %	Prezent (gl. <i>htjeti</i> , 1. os. mn.)	3. zadatak (najčešće odstupanje: osoba i broj)
25 % - 35 %	Perfekt (gl. <i>željeti</i> , 1. os. jd. i gl. <i>vidjeti</i> , 3. os. jd.)	1. i 4. zadatak (najčešće odstupanje: utjecaj imanentne gramatike, rod i glagolsko vrijeme)

Tablica br. 6

10.2. Analiza drugog dijela upitnika učenika osmog razreda Osnovne škole Mokošica

Učenici osmog razreda Osnovne škole Mokošica imali su manji postotak odstupanja od učenika sedmog razreda.

Jednak broj odstupanja, 47 %, pojavio se u drugom i u trećem zadatku. U drugom zadatku najčešća odstupanja bila su skoro jednaka kao i kod učenika sedmog razreda, tako da su učenici umjesto *bismo* pisali: *bi, su, smo*.

U trećem zadatku česta su odstupanja bila u broju pa su se umjesto *hoćemo li* javljala rješenja poput *hoću li* i *hoće li*. Javljala su se i odstupanja u glagolskom vremenu poput odgovora *htjeli* (kod takvih odgovora rješenje je glasilo: *Ne znam htjeli stići*).

37 % odstupanja javilo se u četvrtom zadatku. Učenici su na crtu pisali glagol koji se ne traži pa su se umjesto gl. *vidjeti* u odgovorima javili glagoli *željeti* i *gledati*. Osim toga, umjesto odgovora *Vidjela je* javio se i odgovor *Vidjen* te oblik *vidila, vidala* i *vidjeo*.

Prvi zadatak, ponovno, je imao najmanji broj odstupanja, tj. samo je jedan učenik napisao nepravilan oblik.

Rezultati drugog dijela zadatka učenika osmoga razreda Osnovne škole Mokošica prikazani u tablici broj 7:

Rezultati drugog dijela zadatka učenika osmoga razreda Osnovne škole Mokošica		
postotak	gramatička kategorija	zadatak
47 %	Kondicional I. (gl. <i>biti</i> , 1. os. mn.)	2. zadatak (najčešće odstupanje: pojava <i>bi, su, smo</i> umjesto <i>bismo</i>)
47 %	Prezent (gl. <i>htjeti</i> , 1. os. mn.)	3. zadatak (najčešće odstupanje: broj i glagolsko vrijeme)
5 % - 37 %	Perfekt (gl. <i>željeti</i> , 1. os. jd. i gl. <i>vidjeti</i> , 3. os. jd.)	1. i 4. zadatak (najčešće odstupanje: utjecaj imanentne gramatike, rod i glagolsko vrijeme)

Tablica br. 7

10.3. Analiza drugog dijela upitnika učenika sedmog razreda Osnovne škole Slano

Učenici Osnovne škole Slano sveukupno su imali veći postotak odstupanja u drugom dijelu upitnika. No, najveći postotak odstupanja poklapa se s kategorijama u kojima su griješili i učenici iz Osnovne škole Mokošica.

83 % odstupanja javlja se u drugom i trećem zadatku u kojemu se određuje kondicional i prezent. U trećem zadatku najviše se odstupanja javilo pri određivanju broja, čak 50 %. Osim što su griješili u broju¹⁸, učenici su najčešće crtu ostavljali praznom. U drugom zadatku odstupanje se javilo zamjenom oblika *bih* oblikom *smo* ili *bi*.

58% odstupanja javilo se u prvom zadatku pri određivanju perfekta. Najviše odstupanja javilo se pod utjecajem imanentne gramatike, pa su učenici umjesto *želio* kao odgovor pisali *željeo*, a često nisu ni odgovorili na zadatak.

Najmanji broj odstupanja, 42 %, javlja se u četvrtom zadatku. Učenici, najčešće, nisu pisali odgovor na crtu, a među ostalim odstupanjima javilo se odstupanje u rodu.

Rezultati drugog dijela zadatka učenika sedmog razreda Osnovne škole Slano prikazani u tablici br. 8:

Rezultati drugog dijela zadatka učenika sedmog razreda Osnovne škole Slano		
postotak	gramatička kategorija	zadatak
83 %	Kondicional I. (gl. <i>biti</i> , 1. os. mn.)	2. zadatak (najčešće odstupanje: pojava <i>bi</i> i <i>smo</i> umjesto <i>bismo</i>)
83 %	Prezent (gl. <i>htjeti</i> , 1. os. mn.)	3. zadatak (najčešće odstupanje: odstupanje u broju, čak 50%)
42 % - 58 %	Perfekt (gl. <i>željeti</i> , 1. os. jd. i gl. <i>vidjeti</i> , 3. os. jd.)	1. i 4. zadatak (najčešće odstupanje: utjecaj imanentne gramatike i odstupanje u rodu)

Tablica br. 8

¹⁸ Među odstupanjima u broju javio se i oblik *oću* umjesto *hoću* gdje se vidi utjecaj imanentne gramatike.

10. 4. Analiza drugog dijela upitnika učenika osmog razreda Osnovne škole Slano

Učenici osmog razreda Osnovne škole Slano su u prosjeku ostvarili malo bolje rezultate od učenika sedmog razreda.

Najčešće odstupanje, 71 %, javlja se, ponovno, u drugom i trećem zadatku. Neki su učenici čak na crtu pisali glagole *biti* i *htjeti* u infinitivu bez da su proveli mijenjanje po osobama koje se od njih traži. U drugom zadatku umjesto *bismo* najčešće se javlja odgovor *bi*. U trećem zadatku najčešće je odstupanje u broju, a primjećuje se da učenici, i sedmoga i osmoga razreda, zamjenjuju glagole *htjeti* i *željeti*, stoga se u trećem zadatku zna pojaviti oblik *želim* umjesto glagola *htjeti* (*hoćemo*).

57 % odstupanja javilo se u prvom i u posljednjem zadatku. Najviše odstupanja zbililo se pod utjecajem imanentne gramatike, pa se tako javljaju oblici *željeo*, *vidila*, *vidjeo*.

Rezultati drugog dijela zadatka učenika osmog razreda Osnovne škole Slano prikazani u tablici br. 9:

Rezultati drugog dijela zadatka učenika osmog razreda Osnovne škole Slano		
postotak	gramatička kategorija	zadatak
71 %	Kondicional I. (gl. <i>biti</i> , 1. os. mn.)	2. zadatak (najčešće odstupanje: pojava <i>bi</i> i <i>smo</i> umjesto <i>bismo</i>)
71 %	Prezent (gl. <i>htjeti</i> , 1. os. mn.)	3. zadatak (najčešće odstupanje: odstupanje u broju, zamjena glagola <i>htjeti</i> glagolom <i>željeti</i>)
57 %	Perfekt (gl. <i>željeti</i> , 1. os. jd. i gl. <i>vidjeti</i> , 3. os. jd.)	1. i 4. zadatak (najčešće odstupanje: utjecaj imanentne gramatike i odstupanje u rodu)

Tablica br. 9

11. Analiza trećeg dijela upitnika

Kao što je već najavljeno, treći dio upitnika temelji se na esejskom tipu zadatka. Učenici su trebali opisati dan u kojemu mogu raditi sve što požele. Odstupanja koja se javljaju u trećem dijelu upitnika potvrđuju odstupanja koja su već prije spomenuta.

11.1. Analiza trećeg dijela upitnika učenika Osnovne škole Mokošica

Najviše odstupanja od gramatičke norme javilo se pri uporabi kondicionala I. Iako nisu svi učenici koristili kondicional, oni koji jesu, malo više od pola učenika je odstupilo u toj kategoriji. Primjeri odstupanja: *Cijeli dan bi bio s društvom; Probudio bi se; Gledale bi film.*

Kada je riječ o upri uporabi infinitiva, javilo se ispadanje finalnog *i* u infinitivnom nastavku *-ti* (primjer: *otišla sam jest doručak; da mogu spavat ili vozit*).

Ostala odstupanja od norme javila su se u kontrakciji vokala *-ao* u primjerima: *plivo, spavo*. Nadalje, pod utjecajem imanentne gramatike javlja se nepravilan oblik glagola *htjeti: htjeo* te nenormativni nominativni oblik imenice *ponoć: ponoća* (*U ponoća gledati seriju*).

11.2. Analiza trećeg dijela upitnika učenika Osnovne škole Slano

Učenici Osnovne škole Slano imaju jednaka odstupanja. Ponovno, najviše odstupanja javilo se u tvorbi kondicionala, iako nisu svi učenici pisali sastavke u kondicionalnom obliku, pisali su i u prezentu i u prefektu. Nadalje, odstupanja se javljaju i pri uporabi prijedloga *s/sa* (*sa prijateljicom i sa rodicom*). Odstupanja su se javila i pri uporabi infinitiva, tj. vokal *-i* se gubi u infinitivnom nastavku *-ti* te u kontrakciji vokala *-ao*. Ponovno se, pod utjecajem imanentne gramatike, javlja nenormativni oblik imenice, ovaj put imenica *nogomet* u akuzativu se izjednačava s genitivom pa glasi: *igrat nogometa*.

12. Usporedba rezultata učenika Osnovne škole Mokošica i učenika Osnovne škole Slano

Analizom rezultata upitnika sedmog i osmog razreda svake ispitane škole zasebno, može se doći do zaključka gdje učenici dubrovačkoga područja najviše odstupaju od gramatičke norme.

Bez sumnje, čak u tri od četiri ispitana razreda, 100 % odstupanja javilo se u kategoriji priloga, tj. učenici imaju najviše poteškoća s određivanjem priloga *kamo* i priloga *kuda*. Razlog odstupanja, u tolikoj mjeri, pretpostavlja se da je nedovoljno ponavljanje toga gradiva tokom školovanja, a uz to u svakodnevnom govoru na području Dubrovnika prilozi *kamo* i *kuda* ne upotrebljavaju se često.

Sljedeća kategorija u kojoj se javio veliki broj odstupanja, često je postotak odstupanja bio približan ili jednak kategoriji priloga, jest kategorija pridjeva. Odstupanja od te kategorije javljaju se u postotcima od 84 % do 100 %. U sedmom razredu Osnovne škole Slano niti jedan učenik nije primijetio nepravilan oblik riječi.

U gotovo svim razredima jednak je postotak odstupanja u kategoriji glagola i u kategoriji zamjene normativne fonološke skupine, ispadanje finalnog *i* u glagolima koji završavaju u infinitivu na *-ti*, nenormativnom. Kada je riječ o kategoriji glagola primjećuje se, i u prvom i u drugom dijelu upitnika, da učenici imaju poteškoće s glagolom *biti* u kondicionalu I. i prezentu. Učenici Osnovne škole Mokošica u prvom dijelu upitnika pokazali su da su najbolje ovladali pomoćnim glagolom *biti*, s najmanjim postotkom odstupanja u tom zadatku, 53 %, dok se najveći postotak odstupanja javio u osmom razredu Osnovne škole Slano, 85 %, a približan broj odstupanja, 83 %, javio se i u sedmom razredu. Nadalje, ispadanje finalnog *i* u infinitivu glagola na *-ti* u najvećoj mjeri javilo se u sedmom razredu Osnovne škole Mokošica, 80 %, dok su spomenuto odstupanje najbolje prepoznali učenici sedmog razreda Osnovne škole Slano s odstupanjem od 66 %. Veliki postotak odstupanja javio se i u kategoriji zamjenica (*koji/kojega*) te je to posljednja kategorija u kojoj se javio veliki broj odstupanja u skoro svim razredima. Svi su razredi, isto tako, imali poteškoće s razlikovanjem zamjenice *njegov* i *svoj*.

Najmanji postotak odstupanja javio se u nepravilnom obliku glagola *govoriti*. Učenici su uspješno 3. os. mn. spomenutog glagola *govoru* ispravljali u *govore*. Sljedeća kategorija u kojoj se bilježi nizak postotak odstupanja jest kategorija fonoloških skupina, i to prijelaz glasa *m* u *n* u finalnom i medijalnom dijelu u riječi. Isto tako, manji broj odstupanja javio se u kategoriji imenica. Učenici su prepoznali nepravilan oblik imenice *prsa* te pravilan oblik dali u rješenju.

Prema rezultatima, učenici Osnovne škole Mokošica imali su manji postotak odstupanja u zadacima koji su bili više obojani zavičajnim govorom. Pa tako, odstupanja u 3. os. jd. m.r. gl. *vidjeti* kod učenika Osnovne škole Mokošica, sveukupno, javlja se u 32 % riješena upitnika, dok je sveukupna brojka u Osnovnoj školi Slano 58 %. Isto tako, učenici Osnovne škole Slano imali su veći broj odstupanja u zadatku kojim se ispitivalo očuvanje početnog *h*. Za razliku od učenika u Mokošici koji su ostvarili, sveukupno, 23 % odstupanja u tom zadatku, učenici Osnovne škole Slano su u istom zadatku ostvarili znatno veći broj. Kod učenika sedmoga razreda javlja se 50 % odstupanja, a učenika osmoga razreda 71 %. Učenici osmoga razreda u Slanome imali su 71 % odstupanja u fonološkoj kategoriji očuvanja skupine

šč, dok su učenici sedmoga razreda u toj kategoriji imali 41 % odstupanja. Učenici Osnovne škole Mokošica su u spomenutoj kategoriji imali 45 % (sedmi razred) i 47 % (osmi razred) odstupanja.

U drugom dijelu upitnika najveći broj odstupanja javio se u drugom i trećem zadatku gdje su učenici određivali kondicional I. i prezent, i to najviše u Osnovnoj školi Slano (83 %). Najveći postotak odstupanja javio se u broju, umjesto množine učenici su često pisali jedninu. Razlog velikog broja odstupanja u drugom dijelu upitnika vjeruje se da je, već poznata, velika količina gradiva koja se obrađuje u školi, a malo vremena. Sve to rezultira time da učenici nemaju dovoljno vremena ponavljati i vježbati usvojeno gradivo te dolazi do toga da se i osnovne stvari zaborave.

13. Zaključak

Cilj rada bio je prikazati odstupanja dubrovačkih učenika gradske i prigradске škole, što se i izvršilo u središnjem dijelu rada. Hipoteze od kojih se kretalo su glasile:

H1. Učenici viših razreda uspješnije će riješiti upitnik.

H2. Učenici će griješiti u skladu sa svojom imanentnom gramatikom.

H3. Bit će razlike u mjeri oslanjanja na imanentnu gramatiku između gradske i prigradске škole.

Prva pretpostavka se pokazala točnom. Učenici osmih razreda uistinu su, u obje škole, riješili upitnik uspješnije od učenika sedmoga razreda, s time da su učenici osmoga razreda, gradske, Osnovne škole Mokošica najbolje riješili upitnik u cijelosti, tj. imali su najmanji postotak odstupanja.

Druga pretpostavka se, također, pokazala ispravnom. Pri rješavanju upitnika, a s time i pri razmišljanju i donošenju jezičnih zaključaka, učenici su se oslanjali na svoju imanentnu gramatiku i na primarni jezični osjećaj. Taj zaključak donosi se na temelju prvog i trećeg dijela upitnika u kojem su učenici odstupali u: fonološkim skupinama poput kontrakcije *-ao* na kraju riječi, određivanju priloga *kamo* i *kuda*, oblik 3. os. jd. m. r. i ž. r. gl. npr: *vidjeo*, *vidila* itd. No, može se reći da, u drugom dijelu upitnika odstupanja se najviše javljaju na temelju neopreza i neusvojenosti gradiva.

Velike razlike u oslanjanju na imanentnu gramatiku između gradske i prigradске škole nema, iako su se učenici Osnovne škole Slano, u manjoj mjeri, više oslanjali na imanentnu gramatiku i prvi jezični osjećaj. Taj zaključak dolazi do izražaja posebno u prvom dijelu upitnika u kojemu se vidi da su učenici prigradске škole imali najviše odstupanja u fonološkim skupinama karakterističnim za ispitivano govorno područje.

Na temelju svega prikazanog može se zaključiti da primarni osjećaj ima veliku ulogu u ovladavanju standardnim idiomom te da se učenici dubrovačkih škola, u trenucima nesigurnosti, na svoj primarni jezični osjećaj oslanjaju. No, drugi dio upitnika dokazao je da učenici ne griješe samo zbog oslanjanja na primarni jezični osjećaj, već da veliki problem predstavlja brzo završavanje gradiva, koje je trebalo biti naučeno, te nedovoljno vremena za njegovo bolje usvajanje.

14. Literatura:

1. Alerić, Marko. 2007. *Jezični osjećaj i ovladavanje standardnojezičnom kompetencijom. Dijete i jezik danas – zavičajnost u nastavi hrvatskog jezika: zbornik radova s međunarodnog stručnoga i znanstvenoga skupa.*
2. Alerić, Marko. 2009. *Normativna morfologija u nastavi hrvatskoga jezika (Imanentna gramatika u nastavi normativne morfologije): doktorska disertacija.* Zagreb: Filozofski fakultet.
3. Alerić, Marko; Tamara Gazdić-Alerić. 2009. *Pozitivan stav prema hrvatskome standardnom jeziku kao uvjet njegova uspješnijega ovladavanja.* Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/69994> (posljedni pristup: 29. 7. 2023.)
4. Bender, Glorija. 2021. *Govor Slanoga, Završni rad.* Sveučilište u Zadru: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:893304> (posljednji pristup: 29. 8. 2023.)
5. Golušić, Ante. 2001. *Dubrovačko primorje od 1399. do 1918. godine. Zbornik Dubrovačkog primorja i otoka VIII.* Dubrovnik: Kulturno-prosvjetno društvo „Primorac“, str. 13–25 .
6. Halilović, Senahid. 1996. *Govorni tipovi u Međuriječju Neretve i Rijeke dubrovačke.* Sarajevo: Institut za jezik.
7. Jelaska, Zrinka; Vesna Bjedov. 2015. *Pogrješke ili promjene – ovladanost odabranim hrvatskim morfosintaktičkim sadržajima učenika završnoga razreda osnovne škole.* Jezikoslovlje XVI, 2-3: 227-252.
8. *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije.* 2019. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja, https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (posljednji pristup: 27. 8. 2023.)
9. Ligorio, O. (2010). *Fonemika dubrovačkoga govora, Croatica et Slavica Iadertina*, 6(6.), str. 21-46. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/64567> (posljednji pristup: 29. 8. 2023.)

10. Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
11. Pavličević – Franić, Dunja. 2005. *Komunikacijom do gramatike. Razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa.
12. Silić, Josip; Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Težak, Stjepko. 1980. *Gramatika u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Težak, Stjepko. 1996. *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.

15. Sažetak

Odstupanja od gramatičke norme u višim razredima osnovnih škola u Dubrovniku

Usvajanje standardnog hrvatskog jezika ključno je za normalno sudjelovanje pojedinca u zajednici. No, pri ovladavanju gramatičkom normom standardnog idioma, može se naići na poteškoće. Jedna od glavnih prepreka ovladavanja normom standardnog idioma jest oslanjanje na primarni jezični osjećaj, tj. oslanjanje na zavičajni idiom govornika.

Za potrebe ovog diplomskog rada provedeno je istraživanje u jednog gradskoj i jednoj prigradskoj školi u Dubrovniku te će se, u ovom radu, prikazati rezultati istraživanja odstupanja od norme. Nakon što se opiše dubrovački govor, u središnjem dijelu rada iznijet će se rezultati analize te će se prikazati u kojoj mjeri učenici odstupaju od norme i koji su im zadaci najzahtjevniji. Na temelju toga doći će se do zaključka gdje učenici dubrovačkih škola odstupaju i u kojoj mjeri organski idiom utječe na ovladavanje standardnim idiomom.

Ključne riječi: gramatika, gramatička norma, odstupanja od gramatičke norme, morfologija, morfološka norma, fonologija, imanentna gramatika, normativna gramatika, jezični osjećaj

15. 1. Summary

Deviations from the grammatical norm as observed in upper grades of elementary schools in Dubrovnik

Learning the standard Croatian language is essential for an individual's successful participation in the community. However, when it comes to mastering the grammatical norm of the standard language, one may encounter difficulties. One of the main obstacles to mastering the norm of the standard idiom is reliance on their primary linguistic intuition, i.e. reliance on the native idiom of the speaker.

For the purposes of this thesis, research was conducted in one inner city and one suburban school in Dubrovnik. In this thesis, the results of the research on deviations from the norm will be presented. After describing the speech in Dubrovnik, in the central part of the paper, analysis results will be presented and shown to what extent the students deviate from the norm and which tasks are the most demanding. Based on this, a conclusion will be reached and it will be answered where the students of Dubrovnik schools deviate and to what extent the organic idiom affects the ability to learn the standard idiom.

Key words: grammar, grammatical norm, deviations from the grammatical norm, morphology, morphological norm, phonology, immanent grammar, normative grammar, linguistic intuition.

16. Prilozi

16.1. Prilog upitnika

UPITNIK ZA DIPLOMSKI RAD

1. U sljedećim rečenicama pronađi riječi koje su pogrešno napisane. Na prazne crte ispravno napiši pogrešno napisane riječi.

a) Pokazo mi je njegovu pernicu. _____.

b) Kada je vidjeo Anicu, srce mu je počelo lupati. _____.

c) Nije znala gdje idemo. (Idemo u Split) _____.

d) Svi govoru da sam uzela majicu od Marije. _____.

e) Neznam kako se prije živilo. _____.

f) Vidila sam kako se ponašo prema njima. _____.

g) Ja bi želila posjetit Pariz. _____.

h) Udario se u prsi. _____.

i) Pitala nas je očemo li doći. _____.

j) Mislin da to nije u redu. _____.

k) Pitala me: „Gdje ideš?” (Idem kroz šumu) _____.

l) Nisam ništa zapantila! _____.

m) Kada bi ja mogo, uradio bi to. _____.

n) Idem sa prijateljicom u kino. _____.

o) Najljepši šal je crven šal. _____.

p) Da li vas je išćerala ili ste sami otišli? _____.

r) To je primjer kojega moramo slijediti. _____.

2. Na prazne crte upiši riječi iz zagrada.

a) _____ sam jesti sladoled (željeti, perfekt, m.r., 1. os. jd.).

b) Rekli _____ ti, ali ne smijemo (biti, kondicional, 1. os. mn.).

c) Ne znam _____ stići (htjeti, prezent, 1. os. mn.).

d) _____ je najljepši cvijet (vidjeti, perfekt, ž.r., 3. os. jd.).

3. Zamislite dan u kojem možete raditi sve što poželite. Opišite ga!
